

2024-06-10

dnr 1.2.1-2024-246

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

li.remissvar@regeringskansliet.se

li.fjr@regeringskansliet.se

Remissvar angående delbetänkandet Jakt och fiske i renbetesland SOU 2023:46

LI2023/03401

Utgångspunkter

Sametinget ska verka för en levande samisk kultur och ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur. Till Sametingets uppgifter hör särskilt bland annat att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten. Remissvaret är skrivet med det som utgångspunkt.

Sametinget representerar hela det samiska folket. Sametingets styrelse anser att det är viktigt att Sametinget lämnar ett förslag som också resulterar i förändringar, genom att stärka den samiska kulturen och de olika näringarna. Sametingets förslag utgår från ett rättighetsperspektiv och den rättsutveckling som skett sedan den nu gällande rennärlagslagen togs fram. Det är av stor vikt att staten tar fasta på och stadfäster i lag de internationella konventioner och deklamationer som Sverige undertecknat. Utöver stadgandet i regeringsformen har Sverige ratificerat ett flertal internationella och europeiska konventioner, i vilka Sverige erkänner samernas folkrättsliga särställning och urfolksstatus. Flera FN-organ har i sina granskningar kritiserat Sverige för bristande efterlevnad av samers rättigheter och lämnat förslag på åtgärder.

Med rättighetsperspektivet som grund följer att samer tillsammans i gemenskap med andra samer har rätt till sitt eget kulturliv och sina traditioner. Att säkerställa att samer ges möjlighet att tillhöra sin gemenskap i en sameby bekräftar de rättigheter som samer har. Det bör också påpekas att samerna inte har "fått" renskötselrätten av den svenska staten. Det samiska folket har alltid haft den genom långvarigt brukande och urminnes hävd.

Generella synpunkter**Sametinget bör vara ansvarig myndighet för jakt och fiske**

I Sametingets förslag från november 2023 föreslås Sametinget bli myndighet med ansvar för jakt och fiske, likt Sametinget är för renskötseln. Sametinget föreslår att det ansvar som

Čujuhus/adress

Sámediggi/Sametinget

Box 90

981 22 GIRON/KIRUNA

Telefovdna/telefon

0980 - 780 30 (växel)

e-post: kansli@sametinget.se

Guossuhančujuhus/besöksadress

Adolf Hedinsvägen 58

www.sametinget.se

Org.nr.: 202100-4573

Länsstyrelsen och Jordbruksverket idag har eller föreslås i fortsättningen att erhålla ska innehas av Sametinget.

Samma rätt bör gälla i hela renskötselområdet, både för fjäll- och skogssamebyar

I kommittédirektivet framgår att kommittén ska bedöma inom vilka delar av statligt ägd mark dels inom åretruntmarkerna, dels ovanför den så kallade lappmarksgränsen när renskötsel är tillåten där, som samebyar i förhållande till staten genom urminnes hävd har ensamrätt att upplåta småviltsjakt och fiske. Sametinget hade önskat att delbetänkandet även innehöll förslag för upplåtelser på mark mellan lappmarksgränsen och odlingsgränsen.

Sametinget presenterade år 1997 en skogssamerättsutredning (dnr 6.2.7–1997-9) till regeringen. Utredningen går igenom skogssamernas och skogssamebyarnas rättsliga ställning utifrån tidigare lagstiftning från 1800- och 1900-talen och presenterar förslag på åtgärder och förändringar i rennäringslagen. Utredningens förslag har hitintills inte genomförts.

Utredningen konstaterar bl.a. att i rennäringslagen behandlas alla åretruntmarker lika vad gäller skyddet för renskötsel som uppställs i 30 § RNL. Vad gäller upplåtelser av jakt- och fiskerätt samt nyttjanderätt i övrigt tillerkänns enligt 32-34 §§ RNL renskötseln ett skydd och samerna en rätt till ersättning när det gäller åretruntmarkerna på kronomark ovanför odlingsgränsen. Motsvarande bestämmelser om rätt till ersättning nedan odlingsgränsen saknas. Eftersom det är skogssamebyarna som nyttjar åretruntmarkerna nedan odlingsgränsen är det de som drabbas av denna skillnad. Förklaringen bakom denna skillnad beror, enligt utredningen, på att det vid tillkomsten av 1898 års lag skedde misstolkningar av innebörden av 1886 års lag vilka finns kvar i nu gällande rennäringslag.

Av utredningen framgår att syftet har varit att föreslå åtgärder när det gäller skogssamernas rättsliga ställning och att den lagstiftning som ägt rum under senare delen av 1800-talet och 1900-talet gått igenom. Utifrån denna genomgång konstaterar utredningen att skogssamernas rättigheter i vissa fall är svagare med anledning av den skillnad som rennäringslagen uppställer mellan åretruntmarker ovan och nedan odlingsgränsen. När det i övrigt gäller rätten för skogssamer att utöva renskötsel och binärningar samt skogssamebyarnas möjligheter att i förhållande till fjällsamebyar få gehör i gränsdragningsfrågor har några särskilda frågor eller behov av åtgärder föreslagits.

I rennäringspolitiska kommitténs utredning lyfts bl.a. fram hur det storskaliga skogsbruk som bedrevs under 1960- och 1970-talen innebar att samebyarnas tillgång till tillgängligt vinterbete minskade samt att för skogssamebyarnas del påverkades även betet inom åretruntmarkerna.¹ Utredningen föreslår även att en ny regel införs i rennäringslagen som ger skogssamebyarna samma rätt till ersättning för nyttjanderättsupplåtelser inom åretruntmark som den rätt till ersättning för nyttjanderättsupplåtelser som fjällsamebyarna har på sin åretruntmark enligt 34 § RNL. Som bakgrund till förslaget framförs följande: Skogssamebyarnas åretruntmark ägs och förvaltas sedan Domänverkets bolagisering till största delen av privata markägare. På denna mark gäller inga särskilda hänsynsregler till

¹ SOU 2001:101 s. 230

samebyarnas markanvändning i samband med upplåtelser av nyttjanderätter. Inte heller gäller några regler om rätt till ersättning för sådana upplåtelser.² Utredningens förslag har inte genomförts.

I delbetänkandet från jakt och fiskeutredningen påtalas att skogssamerna, som har betesområden nedanför odlingsgränsen, visserligen har jakt- och fiskerätt enligt lagen men inte är skyddade genom upplåtelsereglerna; de har inte heller rätt till avgift enligt 34 § RNL.³

Beträffande skogssamerna har redan nämnts att de inte omfattas av det (visserligen begränsade) skydd som reglerna i 32–34 §§ RNL ger mot statens upplåtelser av nyttjanderätt, bl.a. jakt- och fiskerätt, på deras åretruntmarker. Ingen hänsyn behöver tas till eventuellt intrång i deras jakt eller fiske och ingen ersättning behöver utges till dem. Ett förslag att rätta till detta förhållande har inte lett till några åtgärder, fast det påvisades att regeln grundades på en feltolkning av äldre bestämmelser.⁹² Här talar mycket för att diskriminering föreligger; det är svårt att försvara skogssamernas bristande rättsskydd vid en jämförelse med andra grupper.⁴

Förslag till tillfällig reglering

Kommittén föreslagna förändringar i en tillfällig reglering föreslås träda i kraft den 1 juli 2024.

Synpunkter på förslagen ny 31 § tredje stycket

Sametinget föreslår att ny lydelse av 31 § tredje stycket ska ha denna lydelse istället för den föreslagna:

En sameby ska till same som kan härleda sitt ursprung till samebyn genom att styrka att denne eller dennes samiska förfäder brukat markerna genom renskötsel, jakt eller fiske inom samebyns område, samt att denne uppfyller kriterierna för att upptas i Sametingets röstlängd upplåta rätt att utan avgift till sitt husbehov jaga eller fiska på byns område enligt 25 §.

Förslaget motiveras närmare i *Förslag från Sametinget om hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör utformas (LI2023/02719)*.⁵

Synpunkter på förslagen ny 32 a §

Avsnitt 15.5 Vissa förändringar i den statliga hanteringen av upplåtelser av småviltsjakt och fiske och 15.5.1 En tydligare reglering och en effektivare process

Sametinget anser att möjligheten att avlysa områden till förmån för samebyarnas medlemmars egen älgjakt, först bör bli aktuell vid en utökad form av samebymedlemskap och att det lämpligen bör kunna ges förslag om det i slutbetänkandet. I delbetänkandet och för den tillfälliga regleringen bör det belysas kraftigare att möjligheten för samebyarna att vid en viss typ av "olägenhet" kunna avlysa älgjakt som till stor del upplåts till samer som

² SOU 2001:101 s. 279 ff.

³ SOU 2005:17 s. 36

⁴ SOU 2005:17 s. 43

⁵ Sametingets dnr 1.3.8.-2021-985.

orättfärdigt hamnat utanför samebyarna, och därtill är tidsbegränsad, till förmån för samebymedlemmarnas egen älgjakt är orimlig.

Förslaget innebär en enhetlig reglering för hela renskötselområdet. Upplåtelser får endast ske om det kan ske utan *menlig* inverkan på renskötelsen och miljön, turismen eller annat intresse av vikt.

Kommittén föreslår i samma punkt (15.5.1) att bestämmelsen om att endast sameby får överklaga länsstyrelsens beslut om upplåtelse av jakt och fiske ska lämnas oförändrad. Sametinget föreslår att denna bestämmelse ändras så att även personer som berörs av länsstyrelsens beslut också ges möjlighet att överklaga sådant beslut. Detta för att få en rättssäker hantering där likabehandlingsprincipen skall råda vid beslut som rör enskilda sameer.

Synpunkter på förslagen ny 32 a § första stycket, första punkten

Mindre förändringar i statens hantering

Kommittén har under arbetets gång uppfattat att det finns ett missnöje från flera håll med statens nuvarande hantering av upplåtelser av småviltsjakt och fiske i fjällen. Framför allt handlar det om långa handläggningstider och utredningarnas omfattning i avlysningsärenden, och om olika förhållningssätt mellan länsstyrelserna i vissa frågor. Bestämmelserna som reglerar statens upplåtelser uppfattas som oklara och det saknas i flera hänseenden närmare vägledning i förarbeten.

När det gäller förutsättningarna för upplåtelse föreslås att det i en ny bestämmelse i rennäringslagen anges att upplåtelser av sådan småviltsjakt och sådant handredskapsfiske som inte bedrivs yrkesmässigt ska göras om det kan ske med *endast ringa olägenhet för renskötelsen*. Bestämmelsen ersätter i denna del formuleringen *olägenhet av betydelse för rennäringen* i 3 § första stycket 1 rennäringsförordningen. Den nya formuleringen bedöms bättre överensstämma med uttalanden i tidigare lagmotiv, enligt vilka samerna bör vara "skyldiga" att tåla "smärre olägenheter" som en upplåtelse kan innebära.

Synpunkter på förslagen ny 32 b § första stycket

Avsnitt 15.7 Hantering av det delade viltvårdsansvaret och ansvaret för fiskevård

Kommittén föreslår att den myndighet som regeringen bestämmer besluta om inskränkningar i jakten eller fisket om det är motiverat av vilt- eller fiskevårdsskäl. Bestämmelsen innebär vidare att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om åtgärder som i övrigt syftar till att tillgodose vilt- eller fiskevård på statlig mark ovanför lappmarksgränsen och på renbetesfjällen. Sametinget föreslår att Sametinget blir den myndighet som ansvarar för detta.

Synpunkter på förslagen ny 33 § andra stycket

Avsnitt 15.6 Ett utrymme för lokala föreningar att upplåta och 15.6.1 Länsstyrelsen får ge uppdrag åt lokala föreningar

Under utredningens gång har det framkommit att det finns initiativ för en mer lokal förvaltning av upplåtelser av småviltsjakt och fiske. En fråga som har lyfts är om lokala föreningar i vissa fall skulle kunna hantera upplåtelseerna, förutsatt att det finns

representation i föreningens styrelse från berörda intressenter och att samverkan bygger på frivillighet.

Sametinget avstyrker förslaget om att lokala föreningar ska få utrymme eller uppdrag att upplåta rätt eftersom förutsättningarna är svåra att uppfylla mellan odlingsgräns och lappmarksgräns. Risken är stor att de konflikter som redan finns fördjupas och att eniga beslut inte kan nås. Risken är överhängande att det än en gång blir olika beslut för skogssamebyar och fjällsamebyar.

Synpunkter på avsnitt 15.8 Samefonden

Kommitténs bedömning: Skulle Samefonden tappa intäkter på grund av att fler samebyar får fastställt en ensamrätt till upplåtelser, eller på grund av att lokala föreningar upplåter jakt och fiske, anser kommittén att den fortsatta finansieringen till de organisationer som får medel ur fonden bör säkerställas – antingen genom kompensation till Samefonden eller genom särskilda anslag via Sametinget.

Sametinget anser att förslaget är bra. Det bör ges medel från staten för att kompensera fonden för uteblivna intäkter inte minst eftersom många intrång inte ersätts. Skogssamebyarna får till exempel ingen ersättning för upplåtelser eftersom dessa sker genom ett kommersiellt statligt bolag och Sametinget anser att samebyarna måste kompenseras för detta.

Synpunkter på kapitel 3 Renskötelsen i svensk rätt – en historisk tillbakablick

Samers historiskt fram till år 1886

Samernas politiska kamp är fram till slutet av 1800-talet historiskt redovisad i enskilda källor, där man kan finna enskilda samer, eller mindre grupper av samer som protesterar hos myndigheter och senare lappfogdar, lokalt som regionalt. Många exempel finns historiskt när samer, efter beviljande av audiens hos konungen, företagit den långa resan till Stockholm och huvudstaden, för att sätta ljus på de problem som man upplevt som diskriminerande och särbehandlande.

Den rättsliga effekt som innehavet av lappskatteländen fick, som delvis framgår tydligt i kommitténs material, är att en enskild äganderätt tillkommit enskilda samer som så kallade lappskattelandsinnehavare, vilket haft en stor påverkan på det egendomsskydd som renskötelsen har i dag. Därför menar Sametinget att det historiska materialet tyder på att samerna haft en stark äganderätt till land och vatten genom lappskatteländen och att den därför anknyter mer mot en äganderätt, än som nuvarande, att den utgör en stark bruksrätt.

Samernas organisering efter år 1886

I slutet av 1800-talet började tanken om att "lappen var mindre värd" och "lapp ska vara lapp" få genomslag, även om startsträckan i vissa fall kan bedömas på olika sätt. Samernas organiserande i början av 1900-talet var till stor del grundat på att man själva insåg att samelagstiftningen med 1886 och 1898 års renbeteslagar var ett omyndigförklarande av samerna och de rättigheter man ansågs ha vid införandet av den första renbeteslagstiftningen år 1886.

De samer som ofta kallas för samepionjärer inom den samiska organiseringen och rättvisekampen, hade, trots ett kanske livslångt kämpande, väldigt olika status som samer, beroende på vilken samelagstiftnings införande som överlevde. Många samer tappade de flesta rättigheterna främst genom införandet av 1928 års renbeteslag.

Samer som av olika skäl inte kunde leva på sin renhjord föll helt eller delvis in i den assimilering och kategoriklyvning som den svenska kolonialismen medförde. Samer bedömdes enligt 1900-talets tidiga synsätt från var man levde och vad man gjorde. Man kunde inneha en skaplig renhjord, men ansågs som "lapp utan privilegier" om man därtill exempelvis ägde en häst. Vidare fick man inte heller vara bofast, vilket tolkades olika mellan de tre nordligaste länen. Kvinnor som gifte sig med samer utanför samebyn, eller icke-samer, förlorade sin rätt till renskötsel, medan männen inte gjorde det. Exempelen kan göras många sett ur det historiska perspektivet.

Sametinget anser att det krävs kunskap om det ovanstående för förståelsen av hur samer genom renbeteslagstiftningen år 1886, år 1898 och år 1928 uppdelats och särbehandlats. Utifrån synen av samer som kort beskrivits ovan, så finns det starka skäl till att överväga en utökad lagstiftning omfattande samer utanför samebyarna.

I domskälen för Girjasdomen anges följande under punkten 219:

Genom de efterföljande renbeteslagarna fick samebyarna en fastare organisation och de tillerkändes slutligen, genom 1971 års rennäringslag, rättskapacitet med behörighet att företräda sina medlemmar. Effekten av lagstiftningen får anses vara att den rätt till renbete som före ikraftträdandet av 1886 års lag tillkom enskilda samer på området kom att övergå till medlemmarna i den sameby där området är beläget, dvs. Girjas sameby.

Detta visar på att det inte kan anses klarlagt hur omfattande rättigheter samer utanför samebyarna hade och har, och på vilket sätt de i sådana fall har upphört. Slutligen kan Sametinget därför konstatera, att för de flesta områden och samebyar har effekten av införandet av 1886 års renbeteslag och därefter tillkommande lagstiftningar fått konsekvenser som fortfarande i dag återspeglas i den samiska rättvisekampen. Den kategoriklyvning som skapades av dåtidens politiker och lagstiftare, bör därför kommitténs ledamöter ta ett större ansvar för i denna utredning. Detta är en möjlighet till ett tillrättaläggande.

Associationsformen sameby instiftades av staten för att hantera rennäringen och binäringarna till rennäringen. Att förändra den delen för att samla de som idag är utanför dagens samebyar riskerar att förändra förutsättningarna för renskötseln och det vore olyckligt. Det bör funderas över en ny samisk organisationsform där även samer utanför samebyarna kan förvalta jakten och fisket.

Girjasdomen gäller för samebyarnas förvaltning och utmaningen blir att samla dessa i den nya organisationsformen för gemensamma beslut. I grunden handlar det om samernas jakt- och fiskeupplåtelse samt rättigheter.

Čujuhus/adress
Sámediggi/Sametinget
Box 90
981 22 GIRON/KIRUNA

Telefovdna/telefon
0980 - 780 30 (växel)
e-post: kansli@sametinget.se

Guossuhančujuhus/besöksadress
Adolf Hedinsvägen 58
www.sametinget.se
Org.nr.: 202100-4573

Synpunkter på avsnitt 10.5 Resultat av undersökningen: Jämtlands och Dalarnas län

Sametinget delar den uppfattning som det historiska källmaterialet ger till handa, att samerna i Lappland innehade en starkare äganderätt till lappskatteländen än vad Jämtland/Härjedalen och dess skattefjäll framstod som. I redovisningen framgår främst att i Lappland så innehades lappskatteländen med en skattemannarätt och att samerna hade representanter i häradsrätten, vilket inte fanns på motsvarande sätt i Jämtland.

Sametinget anser att det inte finns tillräckligt starka skäl av det som hittills framkommit i utredningen till att särskilja samebyarna i Jämtland/Härjedalen och Lappland. Om fler samer utanför samebyarna därtill inbegrips i lagstiftningen, så finns inga skäl till särbehandlande på grund av geografisk placering av samebyar och/eller den historik som redovisats. Att samma lagstiftning i stort redan varit gällande i Jämtland/Härjedalen och Lappland sedan år 1886 talar för att ett särbehandlande vore orimligt att införa.

Yttrandet har beslutats av Sametingets styrelseordförande Håkan Jonsson 2024-06-05 efter föredragning för Sametingets styrelse på styrelsemöte 2024-06-04.

Čujuhus/adress

Sámediggi/Sametinget
Box 90
981 22 GIRON/KIRUNA

Telefovdna/telefon

0980 - 780 30 (växel)

e-post: kansli@sametinget.se

Guossuhančujuhus/besöksadress

Adolf Hedinsvägen 58

www.sametinget.se
Org.nr.: 202100-4573